

Prim. dr. Miljenko Suić

BOLESTI, STARCI I SVEĆENICI

Bolesti od kojih su ljudi masovno umirali

Bolesti, osobito zarazne, prate ljudski rod od njegovih početaka. Neke su od njih imale veliki utjecaj na visoku stopu mortaliteta sve do nedavno. Poznato je da su neke bolesti u toku naše ere uništile ogroman broj ljudi. Među tima se ističu boginje i kuga.

Kuga je u toku 10 godina u 14. stoljeću izazvala smrt 25 milijuna ljudi, tj. četvrtinu tadašnjeg stanovništva Evrope. Već u 17. stoljeću se znalo da štakori imaju utjecaja na postanak kuge. Borba protiv štakora i njihova redukcija uslijed njihovog pomora smanjivala je pobol od kuge, osobito u 19. stoljeću. Krajem tog stoljeća je otkriven uzročnik, bacil kuge, i činjenica da buha sa bolesnih štakora prenosi bolest na ljude. Danas na evropskom kontinentu nema više kuge, a u svijetu se evidentira manje od 1000 slučajeva oboljenja godišnje.

Druga teška bolest koja je pokosila možda najveći broj ljudi jest **variola** (velike boginje). U 17. stoljeću je umrlo od varirole u Evropi više od 50 milijuna ljudi. Nova era je nastala kad je E. Jenner (1796.) uveo cijepljenje ljudi s uzročnikom kravljih boginja u cilju zaštite protiv te zaraze, premda još nije bio poznat njen uzročnik. Zahvaljujući cijepljenju bolest je u 19. stoljeću bila u stalnom opadanju te je u prvoj polovici našega stoljeća iskorijenjena s evropskog kontinenta. Njeno područje održavanja bila su neka područja Afrike i Azije, odakle su se povremeno prometnim sredstvima unosili pojedini slučajevi u Evropu. Donedavna je strategija borbe protiv varirole bila defenzivan obaveznim cijepljenjem u zemljama u kojima nije bilo varirole. Od 1967. SZO je poduzela protunapad, tj. cijepljenjem zaštititi od zaraze stanovništvo u zemljama u kojima se je zaraza održavala. Zahvaljujući toj napornoj aktivnosti danas se nalazimo pred eradikacijom velikih boginja.

Pjegavac je bio jako raširen u svijetu, osobito među siromašnim stanovništvom. Pjegavac je bio pratilac svih ratnih stanja. Napoleonova vojska u ratu s Rusijom stradala je najviše od pjegavca. Vojska je tu bolest raširila i po evropskom kontinentu. U SSSR-u je u prvim godinama poslije njenog osnutka bolovalo od pjegavca oko 30 milijuna ljudi, od

kojih je ogroman broj smrtno stradao. Pjegavac je harao među vojskama i u toku drugog svjetskog rata. Tada je prvi put s uspjehom primjenjen insekticid DDT (diliti) u prahu za uništavanje uši, prijenosnika uzročnika pjegavca.

Guba (lepra) je teška zarazna bolest s vrlo dugom inkubacijom, dugim tokom i potrebom dugog liječenja koje je tek nedavno otkriveno. Ona je bila veoma raširena i u Evropi. Još od starih vremena su gubavci bili eliminirani iz ljudskog društva i trebali su nositi posebnu odjeću za raspoznavanje. Lepra se jako raširila po Evropi za vrijeme križarskih ratova. Izolacija gubavaca od ljudskog društva je pomogla da je zaraza postepeno jenjavala. Ipak danas se računa da u svijetu ima oko 10 do 12 milijuna gubavaca.

Malarija napada ljudski rod od davnine. Smatra se da je ona mnogo doprinijela padu vladavine grčkog i rimskog naroda. Kinin kao lijek se upotrebljavao prije nego je bio poznat uzrok bolesti (17. stoljeće), a uzročnik i način prenošenja je otkriven tek krajem 19. stoljeća. Prije 20 godina procijenjen je prosječni godišnji broj bolesnika od malarije u svijetu na 200 milijuna, a smrtnih slučajeva na 2 miliona. Uspješnim liječenjem i primjenom insekticida u borbi protiv komarca *Anopheles* koji prenosi bolest, uspjela je eradicacija bolesti u Evropi i u još nekim malaričnim područjima.

Difterija je nemilice harala među djecom i uzimala veliki tribut u ljudskim životima. Danas je ona, zahvaljujući cijepljenju, potpuno potisnuta i ne predstavlja značajan zdravstveni problem u zemljama gdje se sprovodi cijepljenje protiv difterije. Zahvaljujući cijepljenju, potisnute su mnoge bolesti, kao *pertussis* (hripavac), *tetanus*, *dječja paraliza*, bolest koja je stvarala među djecom doživotne invalide.

Crijevne zaraze, kao *tifus*, *paratifus* i *dizenterija* bile su jako raširene u svijetu. Efikasno liječenje je pronađeno u zadnjim decenijama, ali su ove bolesti iz mnogih područja potisnute zahvaljujući boljoj higijeni, sanitaciji i višem standardu. Među crijevnim zarazama mnogo je ljudskih žrtava prouzrokovala opasna *kolera*, koja je povremeno unesena iz svoje azijske kolijevke u razne krajeve svijeta prouzrokujući epidemije.

Gripa je mnogo zla nanijela čovječanstvu. Računa se da je u pandemiji koja je obuhvatila svijet u 1918. godini od gripe umrlo 20 milijuna ljudi. Danas i protiv nje postoji mogućnost zaštite cijepljenjem.

Cijepljenje je utjecalo na znatno smanjenje pobola od *tuberkuloze*, koja je također bila jako raširena, a koja se danas, zahvaljujući napretku medicine, uspješno liječi medikamentima.

Iz iznesenog se vidi da se mnoge zarazne bolesti, koje su ranije harale svijetom a protiv kojih je čovječanstvo bilo nemoćno, danas uspješno suzbijaju zahvaljujući najviše preventivnoj protuepidemijskoj aktivnosti i mogućnosti uspješnog liječenja.

Danas, kad su uglavnom suzbijene zarazne bolesti, najveću ulogu igraju *bolesti srca i krvnih žila, rak i razne degenerativne bolesti*.

Danas je teško postaviti granicu između zdravog i bolesnog. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije »zdravlje je stanje potpunog fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsutnost bolesti i iznemoglosti.« Prema tome, čovjek koji glada, koji je bez stana, koji je izložen drugim ekološkim nepogodama, koji je progonjen ili ratuje, on nema socijalnu sigurnost, onaj značajni faktor koji osigurava zdravstveno stanje.

Čovjek kao uzročnik patnje i smrti drugih ljudi

Ako se osvrnemo na ljudsku povijest, možemo lako doći do zaključka da su *agresivnost i nasilje* u čovjeku urođeni filogenetski faktori. To je lako shvatljivo ako uzmemo u obzir da se je čovjek u toku svoje duge evolucije, koja traje vjerojatno više od milijun godina, morao boriti sa zvijerima i tolikim drugim nepogodama i oskudicama da bi osigurao opstanak sebi i svom potomstvu. Ali čovjek, to oplemenjeno živo biće, koji je svojom inteligencijom i svojim rukama stvarao današnji napredni svijet, nije se u svojoj povijesti borio samo sa zvijerima, već su se ljudi međusobno uništavali štiteći svoje interese i interese svog potomstva.

Ljudi su vodili *ratove* od najstarijih vremena, pobijeđene narode porobljavali, prisiljavali ih da rade za njih i da im služe kao robovi. *Vae victis!* (Jao pobijeđenima). Grci su kolonizirali mnoga mjesta u Sredozemlju. Rimljani, iako malobrojni ali organizirani i dobro naoružani, držali su porobljene skoro sve narode onda poznatog svijeta. Najezda barbara djelovala je negativno na civilizaciju. I naši narodi su stradavali porobljeni od Turaka i drugih jačih susjednih naroda. Neke zemlje Zapadne Evrope okupirale su i zavladaile mnogim zemljama Afrike, Azije, Amerike i u njihovim zemljama stvorile svoje kolonije koje su im omogućile da razviju tehnički progres i blagostanje u svojim zemljama. Poslije otkrića Amerike počelo je uništavanje njenih urođenika, a ljudi iz Evrope naselili su teritorij Amerike i stvorili danas napredne industrijske zemlje. Doseljenici su doveli crnce iz Afrike i koristili ih kao robove.

Mnogi će kazati da to spada u davnu prošlost. No mi smo nedavno doživjeli drugi svjetski rat zbog manijakalne doktrine Hitlera i njegovih istomišljenika, da je njemački narod izabrani narod koji ima moralno pravo zauzeti zemlje drugih naroda i zavladatai svijetom. U to ime vršila su se mosovna zvjerstva i uništeni su životi mnogih milijuna Slavena i Židova. U uvjerenju da samo zdravi i sposobni ljudi imaju pravo na život, Hitler je dao pobiti ogroman broj fizičkih i mentalno defektnih Njemaca. Prihvatio je filozofiju stare Sparte koja je i nemoćnu djecu bacala s Tajgeta.

Civilizacija, kultura, odgoj, vjera i zakoni obuzdavaju donekle divlji instinkt koji je, prema mišljenju mnogih stručnjaka, urođen čovjeku. No, dovoljna je jedna iskra i ratna propaganda da dotada mirni i plemeniti ljudi izgube svaki ljudski obzir, postanu okrutni i ubijaju bez milosti, da ne bi sami bili ubijeni. Međusobno ubijanje živih bića iste vrste svojstveno je samo čovjeku, dok se divlje istovrsne životinje međusobno ne uništavaju. One se samo pojedinačno bore za hranu ili za ženku. Karakteristika čovjeka je egoizam koji ga goni na podjarmljivanje drugih ljudi i na njihovo uništavanje. Ubijajući druge ljude, čovjek dobiva osjećaj moći, sile i vlasti. Mnogo puta čovjek ubija u ime civilizacije.

Povijest dokazuje istinitost stare poslovice »Homo homini lupus«. Cicero je rekao da je »Historia magistra vitae«. Čovječanstvo neće da uči na iskustvu prošlosti, a još manje misli na svoju budućnost. Samo ga sadašnjost interesira, u prvom redu kako će steći što više materijalnih dobara bilo na koji način, pa i pljačkom ili ubijanjem. To vidimo u razvoju terorizma. Danas mnogi u novcu vide najveću vrijednost. To je jedna strana medalje zvane »homo militans«.

Čovjek kao ublaživač ljudske bijede i patnje

Druga strana medalje predstavlja ljudsku inteligenciju, kreativnost, razum, kulturu i odgoj plemenitih osobina koje karakteriziraju čovjeka i na koje možemo u pozitivnom smislu utjecati razvijajući humanitarne osjećaje. Treba poticati osjećaj ljubavi ne samo prema sebi nego i prema drugima. Ljubav je osjećaj koji nas čini spremnima da nešto žrtvujemo za dobrobit drugoga. Od pamtivijeka postoje u svijetu razlike između pojedinaca i naroda. Neki su bogati, zdravi i siti, a drugi siromašni, bolesni, nemoćni, gladni i potrebni tuđe pomoći. U toku ljudske prošlosti poznate su dobrovoljne humanitarne aktivnosti pojedinaca i pokušaji da se ublaži ljudska bijeda i patnja.

Kod Židova je Mojsije 12 st. prije Krista propovijedao potrebu da se pomogne i neprijatelju. Izaija je 7 st. prije Krista savjetovao da se gladni nahrane, a goli odjenu i da se nesretnicima pomogne. Grčki državnik Solon 7 st. prije Krista zalagao se za socijalnu pravdu i za pomoć siromasima. To isto je radio i Sokrat 4 st. pr. Krista.

Nova era je nastala od početka Kršćanske ere. Isus propovijeda ljubav među ljudima te međusobno pomaganje. U primitivnoj kršćanskoj eri ljudi su nastojali zbrisati razlike između siromašnih i bogatih pa su zajednički dijelili ono što su posjedovali. U 4. st. sv. Augustin uvodi »Karitas«, potrebu iskazivanja ljubavi prema bližnjemu, čak i prema neprijateljima. Dugo vremena iza toga jedino se Crkva zalaže za Karitas. U srednjem vijeku siromaštvo nije predstavljalo toliki društveni problem jer je većina

Ljudi živjela u selima obrađujući zemlju ili su bili sluge kod bogate vlastele koja se brinula bar toliko da im omogući preživjeti. U gradovima se međutim povećavao broj siromaha. U to doba samostani djeluju i kao domovi siromaha, pomažu nesretnike: siromahe, bolesne, nesposobne i siročad. Od 14. st. u crkvama se skupljaju milodari za siromahe. Tada se stvaraju prve bolnice za koje se brine Crkva i koje služe više kao azili za gladne, siromašne, bolesne i napuštenu djecu.

Pod utjecajem pošasti, kao kuge i boginja, ljudi napuštaju zaražena mjesta i sele u druge krajeve. Povećava se broj siromaha, skitnica i pljačkaša. Ljudi se plaše da im skitnice ne prenesu kugu i druge pošasti. Vraćaju ih u općine kojima pripadaju i traže da se one za njih pobrinu. Tada se problem siromaštva pokušava riješiti prisiljavanjem da se zdravi ljudi zaposle. U 15. st. počinje ponegdje organizirana pomoć siromašnima i nemoćnima od strane države i Crkve. Stvaraju se domovi za napuštenu djecu i nemoćne starce, bolnice, koje se održavaju milosrdem pojedinaca, i prenoćišta za prolaznike. U 16. st. raste broj siromaha i sve jače su izražene ekonomske i društvene razlike.

U 18. st. dolazi se do zaključka da podizanje azila za siromašne ne rješava problem bijede. Intenzivira se njena prevencija od strane države zapošljavanjem siromaha. U 19. st. razvoj industrije utječe na priliv seoskog stanovništva u gradove i povećanje broja radnika koji su slabo plaćeni i nisu u stanju prehraniti brojnu obitelj s mnogo djece. Oni napuštaju svoje stare roditelje na selu koji bijedno žive i zbog nemoći nisu u stanju da obrađuju zemlju. Radnici dolaze do uvjerenja da su eksploatirani i udružuju se da bi obranili svoje interese. Razvijaju se socijalne ustanove za pomoć u bolesti i kod onesposobljenja pri radu, zatim za pomoć starcima i nemoćnima. U drugoj polovici 19. st. počinje s humanitarnom aktivnošću organizacija Crvenog križa.

Današnji problemi

U 20. st. ratovi, ekonomske krize i socijalne nejednakosti dovode do rušenja dotadašnjeg državnog uređenja u nekim zemljama. Dolazi do nagle industrijske revolucije i do migracije mlađeg seoskog svijeta u gradove, tj. do dezintegracije dotada patrijarhalne obitelji u kojoj su mlađe osobe pomagale starim nemoćnim članovima obitelji. Razvijaju se državne socijalne ustanove za pomoć bolesnima i unesrećenima te nemoćnim starcima. Priznaje se pravo svakog pojedinca da mu država garantira izvjesni minimum za egzistenciju. Osnivaju se škole za profesionalni odgoj socijalnih radnika, domovi za napuštenu djecu i domovi za starce. Sve je to nedovoljno da bi se pomoglo na adekvatan način novonastalom problemu, naglom porastu staračke populacije.

Evo nekoliko statističkih podataka: Smatra se da je u doba Kristova rođenja na zemlji živjelo oko 250 milijuna ljudi, a do 17. st. njihov broj se

udvostručio. Početkom 19. st. broj je dostigao jednu milijardu, 1930. godine dvije milijarde, a danas iznosi preko 4 milijarde. Krajem ovog stoljeća predviđa se 6—6,5 milijardi.

U toku zadnjih pedeset godina broj ljudi na zemlji je udvostručen, zahvaljujući općem progresu i napretku medicinske nauke, a broj starijih osoba je naglo porastao. Danas u Jugoslaviji ima 1,600.000 osoba starijih od 65 godina, što predstavlja 7,9% cjelokupne populacije. Danas u naprednim zemljama prosječno trajanje života iznosi preko 70 godina, u siromašnim oko 51 godinu, dok u Zapadnoj Africi oko 39 godina. Od evropskih zemalja najveći je postotak staračke populacije u SR Njemačkoj (15,6%), zatim u Austriji, Švedskoj itd. Do toga je došlo zahvaljujući naglom napretku medicinske nauke u poslijeratnom periodu, u prvom redu otkriću penicilina i drugih antibiotika, koji spašavaju od smrti starije osobe sklone upalama pluća. Jedan od izumitelja penicilina Florey u kasnijim godinama života je rekao: «Sad možemo kazati da smo donekle nadvladali smrt. Pitam se da li je to protiv prirodnih zakona? Kao posljedica toga svijet će postati prenapučen.»

Drugo značajno otkriće koje ima utjecaja na negativnu promjenu strukture stanovništva jest otkriće antikoncepcionih sredstava pred nešto više od dvije decenije. Bez obzira na moguće štetne posljedice, primjena antikoncepcionih sredstava uzela je velike dimenzije u zemljama Zapadne Evrope i SAD. To može imati teške posljedice u budućnosti čovječanstva. U naprednim zemljama bračni parovi ne žele imati više od dvoje djece. Zato u razvijenim zemljama zbog smanjenja nataliteta dolazi do opadanja broja stanovnika i do porasta broja staračke populacije. Kao primjer iznosim činjenicu da se u Zapadnoj Njemačkoj zadnjih godina rađa godišnje pola milijuna djece, a trebalo bi se roditi jedan milijun da bi se održao broj stanovnika na sadašnjem nivou.

U naprednim zemljama antibiotici i druga medicinska otkrića produžuju životni vijek čovjeka pa stoga raste broj neproduktivnih i često ne-moćnih starih osoba koje trebaju veći broj mlađih osoba koje bi se za njih brinule, a neće ih biti dovoljno. Zbog toga bi moglo doći do postepenog izumiranja razvijenih naroda. Suprotna pojava se opaža kod nerazvijenih naroda kod kojih je glavni problem prehrana. Kod njih se ne upotrebljavaju antikoncepciona sredstva pa je natalitet vrlo velik. Premda glad i bolesti uništavaju velik dio njihova stanovništva, ipak ostaju oni jači i otporniji. Stoga kod njih dolazi do prirasta stanovništva.

Za jednu je siromašnu zemlju jedan državnik rekao da borba protiv malarije izaziva ekonomsku krizu jer tako veći broj ljudi, umjesto da umire od malarije kao dosada, umrijet će od gladi. Trećina ljudskog roda nema osiguran minimum prehrane pa je glad, uz neprosvjećenost, glavni razlog većeg poboljevanja i smrtnosti. Logičan je zaključak da će razvijeni narodi u budućnosti biti ugroženi od nerazvijenih brojno jačih naroda.

Nije utješna pojava da se danas u svijetu ogromna sredstva troše za naoružanje (oko 400 milijardi dolara godišnje). Količina rezerve atomskog naoružanja, koja danas postoji, može uništiti današnju populaciju petnaest puta, a dovoljno je samo jedan put da propadnu sva živa bića. Ako zdrav razum ne prevlada nad agresivnošću i željom za porobljavanjem ljudskog roda, velika je opasnost od samouništenja. Svi smo mi kao putnici na lađi zvanoj Zemlja. Ako ona potone, svi smo propali.

Ipak problem porasta staračke populacije predstavlja jedan od najtežih problema današnjice. Možda je to zato što nas je taj problem zatekao nespremne u toku zadnjih godina i što se on odnosi na neproduktivne osobe koje nemaju perspektivnu budućnost. Često su starije osobe pripuštene samima sebi, da provedu ostatak života zanemarene i na način nedostojan čovjeka. Osjećaj humanizma, što čovjeka izdiže iznad životinje, često zataji kad se radi o starim osobama. Mnogi starci provode zadnje dane života u najgorim uvjetima. Stoga žele smrt da im prikrati patnje.

Industrijalizacija i urbanizacija izazvale su promjene u strukturi društva. Nestao je tradicionalni oblik obitelji u kojim su rodbinski i imovinski interesi zemljoradnje držale na okupu tri generacije, a uprava je bila u rukama starih roditelja, kojima su mladi ukazivali dužnu pažnju i poslušnost. U takvim zajednicama djeca su smatrala svojom dužnošću da oni i njihovi partneri njeguju bolesne i nemoćne stare roditelje do smrti. Zbog razvoja industrije i manje stimulacije za zemljoradnju došlo je do masovne migracije mlađe generacije sa sela u gradove i u inozemstvo. Mladi traže sigurniji i bolje plaćeni posao koji će im osigurati bolju i atraktivniju egzistenciju, ali ih pri tome udaljava od njihovih roditelja i s vremenom s njima imaju sve manje kontakta. Često se obistinjuje stara uzrečica: »Daleko od očiju, daleko od srca«. Starci provode svoje zadnje dane života osamljeni ili pripušteni brizi društva, gdje takva briga postoji. Na taj način urbanizacija djeluje negativno na život starije seoske populacije. Postotak staraca u selima nerazmjerno brže raste zbog migracije mlađeg naraštaja u gradove.

Ne treba zaboraviti da su starci od davnine kod antičkih kulturnih naroda uživali pažnju i poštovanje. Starci žele biti smatrani ljudskim bićima i jednakopravnim članovima društva. Međutim, u starosti je neizbježan proces propadanja. Nastaju razne degenerativne promjene i druge bolesti koje dovode do invaliditeta, gubitka samostalnosti i nezavisnosti. Starijim osobama, osim liječenja, potrebna je i druga nemedicinska pomoć. Zdravstvena i socijalna služba zatečene su nespremne da na zadovoljavajući način riješe staračke probleme. Principi humanizma i civilizacije diktiraju potrebu da se čim prije adekvatno riješe potrebe osoba starije dobi, da im se omogući da starost provedu u humanim uvjetima i da se ne osjećaju odbačenim članovima društva.

Kako rješavati probleme staraca

Starački se problem tiče svih nas, direktno ili indirektno. Rijetke su osobe koje nemaju takvih problema u svojoj obitelji. Današnje mlađe generacije jednom će ostarjeti i tada će one predstavljati problem za mlađe generacije. Prema tome, ono što danas mlađe generacije učine za dobrobit starije generacije, to će u budućnosti konstituirati današnjem radnom narodu. Zato ja propagiram parolu: »Danas mi starijima, sutra mlađi nama!«

Činjenica je da mi danas nemamo dovoljno razvijenu gerontološku službu, ni zdravstvenu ni socijalnu. Starci teško dolaze do specijalističkog pregleda i liječenja. Nailaze na velike teškoće za prijem u bolnicu, jer kod nas ne postoje gerijatrijski odjeli bolnica kao u nekim naprednijim zemljama. U staračkim domovima nema dovoljno mjesta za sve osobe koje traže takav smještaj. Mnoge starije osobe ne bi tražile utočište u staračkim domovima kad bi postojala organizirana služba za njegu i pomoć u njihovom stanu u vezi s problemom prehrane, kupovine, uređenja stana, pranja rublja itd. Taj problem najteže pogađa usamljene stare udovce. Kad bi se u tome pomoglo, veliki broj staraca bi mogao ostaniti u svojim stanovima, jer svaki čovjek želi živjeti i umrijeti u svom stanu. Zbog toga sam poduzeo inicijativu da se u Splitu osnuje društvo za unapređenje i zaštitu staraca koje će pokrenuti aktivnost prikupljanja dobrovoljne jednokratne novčane pomoći od većih poduzeća i ustanova u gradu. Ta bi se pomoć koristila za izgradnju menze i kluba za starce. Ta bi menza osigurala starijim osobama prehranu uz cijenu koštanja. Pokretni starci bi se hranili u prostorijama restorana, a bolesnim i nemoćnim starcima ručak bi se automobilskim prevoznim sredstvom dovozio u njihov stan. U toj istoj zgradi bio bi klub za rekreaciju i rehabilitaciju za starije osobe. U sklopu te zgrade podigla bi se praona za pranje rublja nemoćnim starcima. Uvjeren sam u uspjeh takve potrebne aktivnosti jer će mnoga poduzeća i ustanove znati svojim prilogom pomoći umirovljenicima koji su svojim ranijim radom omogućili veće blagodati današnjim mlađim generacijama. To bi bio doprinos za poboljšanje situacije staraca u gradovima.

Uloga svećenika u rješavanju problema staraca na selu

Vjerojatno će još dosta vremena proći dok društvena briga bude u stanju poboljšati mnogo gore stanje staračke populacije u selima. Evo razloga zašto ja upućujem apel najviše svećenicima koji žive i rade na selu. Što može učiniti svećenik da ublaži patnje bolesnim i nemoćnim starcima na selu? Evo nekoliko primjera:

— Svećenik po svom položaju, školovanju i aktivnosti uživa veliki ugled i poštovanje u seoskom ambijentu. Ako svećenik sazna da neki bolesni i nemoćni starci žive u teškim uvjetima, mogli bi posjetiti te starce,

ispitati i saznati u kojem gradu u zemlji ili u inozemstvu žive njihova djeca. Bilo bi vrlo korisno kad bi svećenik svakome od djece dotičnih staraca napisao pismo u kojem bi iznio stanje njihovih roditelja i apelirao na njih da posjete svoje roditelje i da im pomognu, ili tako da ih prime u svoju obitelj, ili da ih smjeste u dom staraca, ili da im pomognu novčano, ili da nađu osobu koja će preuzeti brigu za njihove nemoćne roditelje u vlastitom stanu. U pismu treba nastojati pokrenuti humane osjećaje kod djece apelirajući na ljubav, na osjećaj zahvalnosti za sve što su roditelji za njih učinili. Ako to ne pomaže, treba apelirati da barem iz milosrđa pomognu svojim roditeljima imajući na umu da će i oni obnemoćati i trebati sličnu pomoć od svoje djece kad ostare. Kako oni postupe sa svojim roditeljima i pokažu primjer svojoj djeci, tako mogu očekivati u budućnosti i od svoje djece. Uvjeren sam da će takav apel redovito pozitivno utjecati na njih i da će oni pronaći načina da nekako pomognu svojim starim roditeljima.

— Stari ljudi često ostaju osamljeni, osobito ako im djeca odsele u grad ili ako izgube blisku rodbinu i prijatelje. Osamljenost je teže podnositi nego bolest. Ona ubrzava proces staračke involucije jer starije osobe izgube volju za životom kad uvide svoju beskonisnost ili da su na teret obitelji. Nije rijedak slučaj da takve osobe traže utjehu u alkoholnim pićima koja pospješuju njihovo fizičko i mentalno propadanje. Svećenik treba nastojati da se izglade nesuglasice i sukobi starijih osoba i s njihovom djecom i rodbinom te tako omogućće obnovu veze s rodbinom i nekadašnjim prijateljima. Među vjernicima ima veliki broj starih ali zdravih osoba. Ne bi bilo teško apelirati kod tih osoba da povremeno posjete izolirane i nemoćne starce i da im po mogućnosti pomognu u kakvoj aktivnosti u stanu, npr. da im malo uredi stan ili slično.

— Ako stare nemoćne osobe imaju financijskih mogućnosti, ili su njihova djeca koja žive u gradovima voljna da im novčano pomognu, svećenici bi mogli pronaći neku obitelj koja bi uz naplatu spremala ručak za neku od tih nemoćnih osoba i poslala joj ručak u stan. Ako neka domaćica sprema ručak za 5 članova svoje obitelji, ne bi bio velik problem da spremi — uz naplatu — za još jednu osobu više, posebno ako se rukovodi plemenitošću i ako ima na pameti da time čini jedno dobro djelo.

— Želja je svakog čovjeka da umre u svom stanu, posebno ako svoje zadnje dane provodi okružen svojim najdražima koji mu iskazuju pažnju. Mora da je strašan osjećaj kad se čovjeku bliži neizbježan kraj i kad mu više nema pomoći, a diže ga se iz kućnog ambijenta i prenese u bolnicu da tamo provede zadnje sate života među nepoznatim osobama. Moribundani čovjek mora da se u takvim prilikama osjeća grozno, kao odagnani kažnjenik napušten od svojih najbližih. Možda bi se u tim slučajevima moglo dobrovoljnom pomoći dobrih ljudi i zdravstvene službe omogućiti da se takvom bezizglednom bolesniku pruži medicinska pomoć za ublaži-

vanje bolova u njegovu stanu i da benevolentni ljudi pomognu članovima obitelji da bolesnik zadnje sate života provede okružen iskazima ljubavi svojih najdražih.

— Stara je uzrečica: »Starost je sama po sebi bolest«. Liječnici i gerontolozi ne smatraju starost bolešću već kao prirodni neizbježan proces u čijem napredovanju značajnu ulogu igraju razne bolesti od kojih se mnoge mogu preventirati i liječiti te na taj način duže živjeti u boljim uvjetima. Starost je rezultat djelovanja raznih bolesti u toku našeg života. Suzbijati proces starenja znači boriti se protiv bolesti, otkriti ih i liječiti u njihovom začetku. Sve se bolesti ipak ne mogu izliječiti, osobito one degenerirane prirode. Smrt se sigurno ne može izbjeći. Liječnik može pomoći da se ona odgodi. Zadatak liječnika je da podržava nadu u bolesniku. U toku svoga 50-godišnjeg liječničkog rada došao sam do zaključka da lijepa i utješna riječ može više puta imati bolji učinak nego bilo kakav lijek. Često je teže podnositi duševne nego fizičke patnje. Tu je bliskost aktivnosti liječnika i svećenika.

— Treba poticati ljude na dobre aktivnosti. Nitko ne može bolje od svećenika djelovati u tom pravcu. Poticati kod vjernika potrebu da učine neko dobro djelo. Treba nastojati da nam dobra i plemenita aktivnost prijeđe u naviku i potrebu da svaki dan učinimo nešto dobra i pomognemo osobama koje pate. Ta aktivnost utječe na formiranje našeg karaktera. Ona pruža veliko unutrašnje zadovoljstvo. Svećenik može mnogo učiniti na ublaživanju ljudskih patnji pomoću svojih vjernika potičući ih na plemenite filantropske aktivnosti. Svećenik na ispovijedi saznaje sve nepodobnosti vjernika koji od njega očekuje neku vrstu presude za svoja nedjela, spreman da učini pokoru za svoje grijehe. Zar ne bi bio to pogodan trenutak da se apelira na pokajnika da nastoji za svako zlo koje je učinio napraviti isto toliki broj dobrih djela prema bolesnim, nemoćnim i potrebnim starcima. Možda bi se na taj način mogla stvoriti legija dobročinitelja koji bi svojom aktivnošću edukativno utjecale na druge osobe i na buduće generacije.

Primjer Majke Terezije

Koliki se uspjeh može postići dobrovoljnom humanitarnom aktivnošću pokazala nam je u novije vrijeme u cijelom svijetu poznata časna Majka Terezija. Ona je cijeli život samoinicijativno, bez prisile, posvetila ukazivanju pomoći i zbrinjavanju bolesnih, nemoćnih i gladnih. Ona je naša zemljakinja, rođena u Skoplju 1910. g. za vrijeme turske okupacije. U 18. godini kao redovnica pošla je u Indiju, gdje ju je bolno impresionirala bijeda, glad, patnje i umiranje na ulici bespomoćnih bolesnika, beskućnika i gubavaca. Osjetila je poziv da pokuša pomoći tim nesretnicima, da smanji njihove patnje i utaži glad. Prosijala je za njih i na ulici im je pru-

žala pomoć. Kasnije, kad su vlasti vidjele toliku požrtvovnost, za njenu plemenitu aktivnost dodijelile su joj prostorijske u kojima je ona organizirala njegu i liječenje napuštenih i bespomoćnih bolesnika. Skupljala je i pomagala napuštenu djecu, mentalno defektne osobe, gubavce i ostale nesretnike. Okupila je oko sebe i druge sestre koje su se dobrovoljno odrekle svega u životu samo da bi pomogle bolesnima, nemoćnima i umirućima. Ne smijemo zaboraviti da je ona to radila kao kršćanka u stranoj zemlji hinduističke vjere, gdje u početku nije naišla na ljubazan prijem, ali je to nije pokolebalo. Svojim požrtvovnim humanizmom i nesebičnom ljubavlju prema patnicima osvojila je sve i postigla jedinstveni uspjeh u svijetu. Ove godine dobila je Nobelovu nagradu za mir. Zbog svoje požrtvovnosti i nesebičnosti naišla je na mnogostruku pomoć. Stvorila je mnoge slične ustanove na dobrotvornoj bazi u raznim krajevima svijeta. Osnovala je misionarske ljubavi koje za svoj rad ne primaju nikakvu plaću, nego se zavjetuju da žive u siromaštvu spremne da pomognu siromasima. One danas njeguju, između ostalih, i oko 5900 gubavaca. To je najbolji primjer što može učiniti jedna dobra i plemenita osoba. Ljubav osvaja; a tko ljubi, spreman je da daje bez interesa. Nezainteresirana ljubav jest ono što u današnje doba najviše nedostaje ljudima.

**
*

Kineska poslovice kaže da će sve cvijeće, koje će nastati u budućnosti, potjecati od današnjeg sjemena. Ja bih dodao: ako ništa ne sijemo, ništa neće ni izrasti. Istina, sve ne ovisi samo o sjemenu, već i o tlu na koje ono padne. Završavam s Ciceronovim citatom koji je i danas jako aktualan: *»Semper aliquid ad communem utilitatem afferendum est«*.

**BAZILIJE VELIKI
DUH SVETI**

Preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac.

Makarska 1978. — Cijena 70 din.

Bazilijev spis u Duhu Svetome ubraja se među najznačajnija otačka djela. Djelo je prvi put u cijelosti prevedeno na hrvatski. Opširan uvod, brojne bilješke i razna kazala, čime je dr. M. Mandac popratio ovo Bazilijevo djelo, knjizi daje znanstveni karakter prikazujući vjerno prilike i teološka previranja u vremenu kad je Bazilije živio.

**Narudžbe: »Služba Božja«, Žrtava fašizma 1,
58300 Makarska.**